Humanist

32-17
Tweewekelijkse uitgave van
het Humanistisch Verbond
Postbus 114, Utrecht
Tel. (030) 31 81 45
15 september 1977

Abortus en neutronenbom

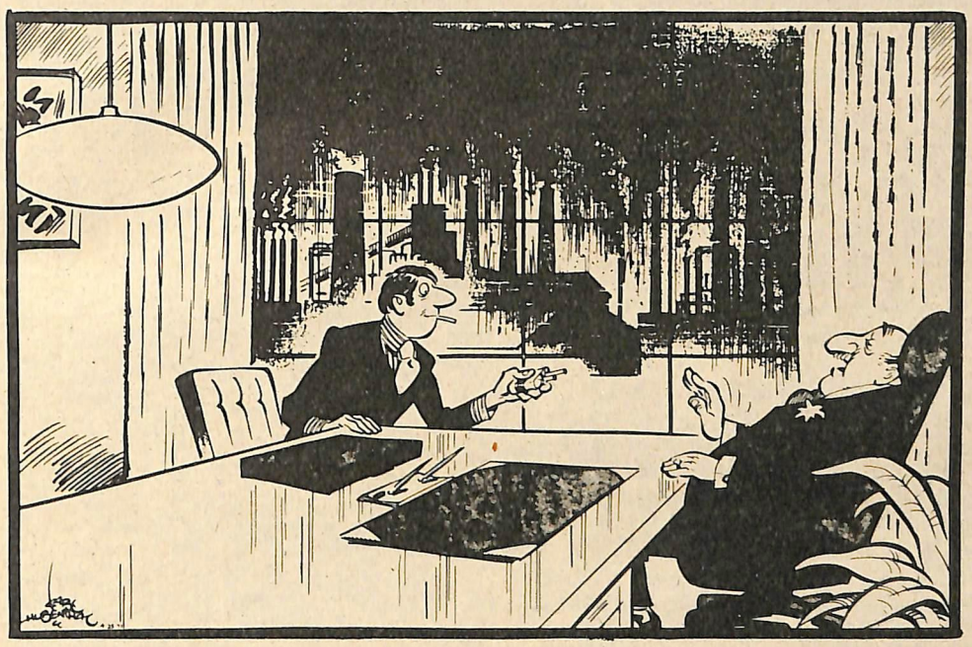

„Nee, dank u, ik rook niet".

In de Los Angeles Herald Examiner brengt Karl Hubenthal in beeld, dat vaak de kleine milieuvervuiling alle aandacht krijgt en de industriële vervuiling ongestoord verder gaat.

In de politiek wordt soms net als bij de milieuverontreiniging het kleine kwaad eerst aangepakt en het grote laat men ongemoeid.
Het lot van een paar duizend ongeboren en bovendien ongewenste kinderen roept een storm van emoties op, maar het bedrijfsklaar maken van een voorraad neutronenbommen is een zaak waar eerst heel genuanceerd over moet worden nagedacht.

In de tegenstelling abortus - neutronenbom is abortus het kleine kwaad – want zelfs bij legalisering blijft het een kwaad, dat eigenlijk door volmaakte voorbehoedmiddelen niet hoefde plaats te vinden – en de neutronenbom het grote kwaad.
Humanisten vragen zich wel eens af: Hoe is het mogelijk dat christenen die zoveel eerbied voor het leven (zelfs van ongeboren kinderen) hebben, zo weinig protesteren tegen oorlog en oorlogsvoorbereiding?
Een verklaring hiervoor is niet eenvoudig te geven; hun morele opvattingen zijn bepaald door traditie, respect voor de overheid en voor bijbelse uitspraken (de overheid draagt het zwaard niet vergeefs) maar ook door . . . karaktertrekken.
Er is daardoor ook een psychologische verklaring mogelijk van het verschijnsel, dat mensen wél eerbied voor het ongeboren leven hebben, maar geboren vijandelijk leven desnoods met neutronenbommen willen uitroeien.

Naar die verklaring is door amerikaanse psychologen en ook door de nederlandse socioloog drs. R. Veenhoven gezocht. Hun conclusies komen in het kort hierop neer: Hoe meer iemands karakter autoritair is, des te meer zal hij vóór orde en gezag zijn, voor een sterke krijgsmacht etc. Generaals zijn over het algemeen dan ook nogal autoritair.
De tweede conclusie is, dat autoritaire (bazige) personen het baas-in-eigen-buik van vrouwen maar moeilijk kunnen dulden. Richard Nixon en Billy Graham, twee even vrome als autoritaire mannen bezaten in veel opzichten een opmerkelijk ruim geweten, maar ze waren fel gekant tegen abortus.

Autoritair optreden, vooral als het mede gegrond is in een theokratisch bewustzijn, verdraagt zich zeer moeilijk met demokratie en verdraagzaamheid.
Daarom moet, zonder te twijfelen aan de oprechtheid van hen, die uit eerbied voor het leven abortus provocatus afwijzen, met de mogelijkheid rekening worden gehouden, dat naast de levensovertuiging ook karakterologisch bepaalde motieven meespelen.
In plaats van verzet tegen abortus-legalisering zouden christenen verzet tegen legalisering van de neutronenbom en diverse andere levensvernietigers-in-het-groot als onderdeel van een ethisch reveil kunnen overwegen.
Dit nummer van Humanist biedt daartoe enig materiaal.

Aart Weiland

In deze Humanist

- Peter Krug schrijft twee artikelen in dit nummer, beide zeer de moeite waard: Wegen naar Welvaart op pag 2 en Macht en onmacht in het atomaire tijdperk op pag. 4 en 5. Niet bepaald van optimisme getuigend, maar wel van werkelijkheidszin.
- Dr. Karel Bloema geeft zijn visie op het nieuwste vernietigingswapen, de neutronenbom. Pag. 3
- Het gedicht staat op pag. 8, waar u o.a. ook een toelichting op het Televisieprogramma aantreft, dat het HV op zondag 25 sept. uitzendt.

Peter Krug – voor foto en personalia zie pag. 4 – betoogt in zijn artikel „Wegen naar Welvaart" onder meer, dat verbeterde landbouwtechnieken in de derde wereld geen oplossing bieden voor het wereldvoedselprobleem.

Wegen naar welvaart

Het voortreffelijke Engelse tijdschrift „The Ecologist" concentreert zich niet alleen op de technische aspecten van de milieuproblematiek maar plaatst deze ook in een ruimer maatschappelijk verband.
Onderwerpen als de positie van de wetenschap in de huidige maatschappij, het anarchisme, de opvattingen van Gandhi, de urbanisatie zijn enkele thema's die in de afgelopen jaren aan de orde werden gesteld. In het meinummer behandelde E. Waddell onder de titel „The return to traditional agriculture" de vraag of de Derde Wereld moet terugkeren tot de traditionale landbouwmethoden. Ik geef de kern van zijn betoog hieronder in het kort weer.

Ondanks het feit dat de jaarlijkse toename van de voedselproduktie (3%) groter is dan de groei van de wereldbevolking (2%), dreigt er een wereldvoedselcrisis. De stijging van de voedselproduktie doet zich voor in de geïndustrialiseerde landen, terwijl de voedselproduktie in de onderontwikkelde landen geen gelijke tred houdt met de bevolkingsgroei en in bepaalde landen zelfs in absolute zin afneemt. Hierbij komt nog een energiecrisis, die zich laat vertalen in een kunstmestcrisis (veel kunstmestsoorten zijn afgeleid van aardolie) en een achteruitgang van het klimaat; een recent voorbeeld hiervan is de droogte in de Sahel.
De kern van het probleem moet niet zozeer gezocht worden in de bevolkingsgroei als wel in de toenemende verstedelijking. In 1960 leefde slechts 20% van de wereldbevolking in steden met meer dan 100.000 inwoners; men schat dat dit in het jaar 2000 75% zal zijn. In de Derde Wereld is het tempo van de verstedelijking aanzienlijk hoger dan in de Westerse landen. Dit is een gevaarlijke ontwikkeling want het vereist een radicale omschakeling in de landbouw van een produktiesysteem, gericht op het voorzien in de eigen behoefte naar een systeem waarmee aan de vraag van de niet-agrarische bevolking kan worden voldaan.

Het zijn de geïndustrialiseerde landen die niet alleen de verstedelijking in de Derde Wereld in de hand werken maar ook de voedselproduktie in gevaar brengen. De ontwikkeling van de landbouw is gericht op de produktie van gewassen die een commerciële waarde hebben in de geïndustrialiseerde landen. Dit gaat vaak ten koste van de eigen voedselproduktie van de ontwikkelingslanden.
De pre-industriële agrarische samenleving beschikte over twee mogelijkheden om de druk van de bevolking op de voedselproduktie op te vangen. Men kon de bevolkingsgroei afremmen door een aantal sociale regels die de huwelijksleeftijd en de periode tussen de geboorte van kinderen voorschreven en men kon de voedselproduktie opvoeren. Dit gebeurde door de cyclus van bebouwing en braakligging in te korten, door omschakeling van een veelheid aan produkten naar een monocultuur en door intensivering van het werk op de akkers.
Nu worden deze samenlevingen echter geconfronteerd met een veel grotere bevolkingsgroei.
De Westerse oplossing van het voedselprobleem is het opvoeren van de produktie door verbeterde landbouwtechnieken, de zogeheten „Groene Revolutie". Deze benadering blijkt echter weinig succes te hebben. Het vergroot de afhankelijkheid van de Derde Wereld, het houdt geen rekening met plaatselijke omstandigheden en is ecologisch bezien erg kwetsbaar.
Er bestaan ecologisch uitgebalanceerde systemen, die in staat zijn aan een grote bevolkingsdichtheid het hoofd te bieden en toch slechts een eenvoudige technologie vereisen.
Op de lange termijn moet een doeltreffende oplossing van het voedsel- en bevolkingsprobleem in de Derde Wereld eerder ge-

(lees door op pag. 3)

Zo heerlijk rustig

Als we eind juni van vakantie terugkomen, heb ik altijd het gelukzalige gevoel, dat er nu een hele tijd niets hoeft. Geen vergaderingen, geen clubs, alleen wat zorgeloos voortkabbelen, klusjes in huis doen, een dagje naar 't strand als 't mooi weer is, kopjes koffie op 't balcon 's morgens, een heerlijk vooruitzicht.
Dat ik het strand en de kopjes koffie op m'n balcon wel kon vergeten dit jaar, hebt u natuurlijk allang begrepen, maar van dat heel erge zorgeloze is ook niet zoveel terechtgekomen.
Een week na onze thuiskomst gingen onze middelste dochter en haar man op vakantie en de avond voor hun vertrek werden bij ons ter verzorging afgeleverd de poes Peia en een accubak met een wandelende tak erin, genaamd Akkie. Peia verdween onmiddellijk in de verste hoek onder 't bed in de logeerkamer. Akkie kreeg een plaats in onze slaapkamer, waar we 's avonds vanuit ons bed zijn verrichtingen konden gadeslaan. Hij moest vriendelijk toegesproken worden, maar als hij ondanks alles tòch doodging, was het niet erg. Hele dagen lag Akkie voor lijk op de grond of hing verstijfd in z'n tak klimop, maar als het donker werd, kwam hij tot leven en slingerde zich als een aap door de glazen bak. Alles leek goed te gaan, Akkie at klimop en legde eieren, maar op een ochtend was Akkie ter ziele. Ik vond het sneu, maar 't was niet erg hadden de kinderen van tevoren al gezegd, dus we tilden er maar niet al te zwaar aan.
Peia's aanwezigheid wekte grote beroering bij onze katten, te meer, omdat Peia op het standpunt bleek te staan, dat de eerste klap een daalder waard was. Als een der onzen het waagde om haar te benaderen, begon ze te gillen en als een voetzoeker te sissen, wat ons drietal de indruk gaf, dat er een gevaarlijk projectiel in de logeerkamer huisde, dat ieder ogenblik kon afgaan. Meneer Mikkelse, onze schildpad, had het vreemde wezen ook al snel ontdekt en zodra hij 's morgens wakker werd, stevende hij er met grote passen vastberaden op af. Ze hadden met elkaar kennis gemaakt door met de neuzen tegen elkaar te tikken en meneer Mikkelse scharrelde de hele dag om Peia heen. Soms sprong Peia van het bed of van een tafeltje af plotseling vlak voor hem op de grond en hij hapte haar wel eens zachtjes in haar staart of in haar poot. Toen ze weer weg was, heeft hij dagenlang het hele kamertje afgezocht, niet begrijpend, waar ze zo opeens gebleven was. Ook wij misten haar, net als meneer Mikkelse, want het was een liefje. Alleen de katten haalden verlicht adem, omdat die enge tijdbom eindelijk verdwenen was.
Een paar weken geleden vertelden onze naaste buren ons, dat ze plotseling voor zaken drie weken wegmoesten. Van hun drie levensgrote bouviers namen ze er twee mee. De derde, een teef met de kracht van een olifant, bleef achter, met hun twee kinderen en de kat. Niets aan de hand, de kinderen konden voor zichzelf en de dieren zorgen, ze zouden de hond voor en na schooltijd uitlaten, als buurvrouw Spigt alléén maar een oogje in 't zeil wilde houden en éven bijspringen, als dat nodig mocht zijn. Er werd niet bijverteld, dat de hond, die een heel nare jeugd heeft gehad voor ze bij deze mensen kwam, prompt onzindelijk wordt, als ze te lang alleen is. En niet zo'n klein beetje ook! Zo liep ik dus, ter voorkoming van vele grote en kleine boodschappen op het vloerkleed van de buren, iedere ochtend anderhalf uur op straat, voortgetrokken door een zwarte stoomwals, vurig hopend, dat geen katten of vijandige honden ons pad zouden kruisen en dat er steeds op tijd een lantarenpaal onder bereik zou zijn, om te omklemmen, als het monster persé ergens achteraan wilde.
Nee, dat lekkere rustige voortkabbelen was er deze zomer niet bij.

Ans Spigt

Humanisten en de neutronenbom

Het 2e Kamerlid H. J. Roethof, lid van de verbondsraad van het Humanistisch Verbond, heeft in juni aan de regering vragen gesteld over de neutronenbom. Roethof stelde zijn vragen reeds direct nadat de eerste kleine berichten over dit nieuwe wapen in de pers waren verschenen. Het ligt voor de hand dat Roethof al dadelijk verontrust was en deze verontrusting duidelijk in zijn kamervragen liet blijken. Hij vroeg o.a. wat het verschil was tussen de neutronenbom en de zg. ,,mininukes'' (miniatuur atoomwapens) die zowel door de Ver. Staten, als door Nederland zijn afgewezen.
De minister van defensie antwoordde – mede namens de minister van buitenlandse zaken – dat de regering nog niet over voldoende gegevens beschikte om al een afgewogen oordeel te kunnen geven. Wel is van Amerikaanse zijde gezegd dat er thans geen sprake is van wapens die eertijds mininukes werden genoemd.
Intussen is er in de gehele wereld veel aandacht besteed aan het neutronenwapen. Terecht, want als dit wapen zou worden ingevoerd dan zal dit grote gevolgen hebben. De strijd tussen voor- en tegenstanders laait hoog op.
Als voordeel wordt genoemd het selectief tactisch gebruik door militairen van een wapen dat precies is gericht op het uitschakelen van het beoogde vijandelijke doel, zonder dat daarbij – zoals bij een ,,gewoon'' atoomwapen – onnodig schade wordt toegebracht aan de burgerbevolking en aan gebouwen en installaties. Het neutronenwapen zou dus ,,humaner'' zijn, en is dan ook in de Amerikaanse Senaat door de voorstanders verdedigd op grond van het feit dat deze de levens en bezittingen van burgers zou sparen. Zo zou een neutronengranaat van 1 kiloton dezelfde schade toebrengen aan de bemanning van aanvallende tanks als een ,,gewone'' atoombom van 10 kiloton, die echter zeer veel algemene schade zou toebrengen (de Hiroshimabom was 20 kiloton).
Bovendien zou de neutronengranaat door zijn gespecialiseerde uitwerking op militaire doelen eigenlijk niet mogen worden gerekend tot de atoomwapens, maar eerder tot de wapens die typisch behoren tot de slagveldwapens van conventionele aard. Als zodanig zouden ze de kracht van de verdediging kunnen vergroten en daardoor meewerken aan het voorkómen van oorlog.
De tegenstanders wijzen erop dat – hoe men het ook keert of wendt – de neutronengranaat een atoomwapen is omdat deze is gebaseerd op de splitsing of fusie van atomen. Daardoor bestaat het gevaar van escalatie tot gebruik van grotere kernwapens en tenslotte tot de ramp van een grote atoomoorlog.
Van de kant van het Warschau Pact is scherp geprotesteerd tegen de neutronenwapens, maar we moeten erg voorzichtig zijn met de beoordeling van zulke protesten omdat zij wel eens sterk politiek gekleurd kunnen zijn, aangezien dit wapen een voordeel voor het Westen kan betekenen. Nieuwe wapenontwikkelingen van *hun eigen* zijde worden altijd als iets positiefs gezien.

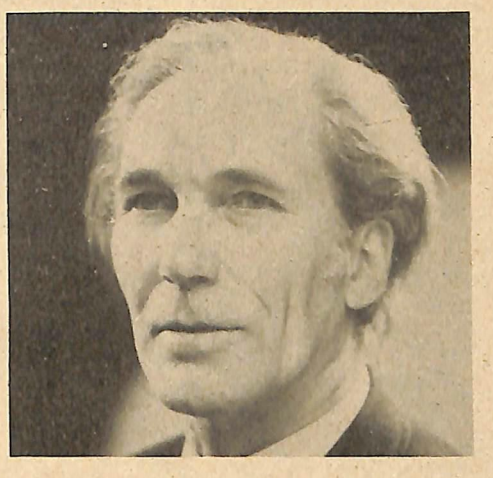

Een humanistische visie

Vanuit humanistisch oogpunt moeten we bij onze beoordeling waken tegen simpele uitspraken zoals ,,èlk wapen is slecht''. De mensheid heeft wapens gebruikt zolang zij bestaat. We moeten ons geen illusies maken dat wapens nog zijn weg te denken. Het gaat m.i. om het scheppen van een mentaliteit waarbij niet meteen wordt gedacht aan oorlog wanneer zich verschillen van mening voordoen.
Bij zo'n mentaliteit behoort de aandacht niet in de eerste plaats uit te gaan naar het zichzelf voorzien van uitgebreid wapenarsenaal.
Aan de andere kant is een totale afwezigheid van wapens ook niet goed omdat dit het geweldgebruik door anderen kan stimuleren: je kunt tegen diefstal zijn, maar het is ook niet goed om diefstal uit te lokken door bv. een portefeuille met geld onbeschermd en voor een ieder bereikbaar klaar te leggen. Een zekere mate van beveiliging moet er zijn.
Het is moeilijk te bepalen waar de grens ligt tussen een (vreselijke) wapenwedloop, en het beveiligen van de eigen cultuur en (o.a. humanistische) vrijheden. We moeten zodanige wapens hebben dat we daarmee voorkómen dat een ander ons aanvalt. Dat is de preventieve werking.
Het is ook nog te verdedigen dat de bewapening op peil wordt gehouden, want anders verliest de oorlogspreventie haar waarde. Maar hoever gaat dat ,,op peil houden''?
Voor wat betreft de neutronenwapens staan we voor een speciaal dilemma: verbeteren zij wel de preventieve werking en zijn zij dus vrede-bevorderend, óf stimuleren zij juist de wapenwedloop en vormen zij een nieuw gevaar voor een wereldbrand door uitbreiding van het escalatiegevaar? Voorlopig houd ik het nog op het laatste. Er is nog geen duidelijke noodzaak aangetoond die er op wijst dat het Westen zoveel in de bewapening achter staat dat we dringend behoefte hebben aan nieuwe middelen om een oorlog te voorkómen.
Zolang dat nog niet zo is, is de invoering van een belangrijk en gevaarlijk wapen als de neutronenbom niet noodzakelijk. De negatieve factoren (wapenwedloop, escalatiegevaar) overheersen t.o.v. de positieve factoren.
De conclusie zal dan zijn: **invoering van neutronenwapens moet vooralsnog worden afgewezen. We moeten ons verzetten tegen opname daarvan in onze defensie én tegen opslag op ons grondgebied.**

Dr. Karel Bloema

Wegen naar welvaart (vervolg)

zocht worden in het verbreken dan in het verstevigen van de banden met de geïndustrialiseerde landen en in het verwerpen van het Westerse ontwikkelingsmodel gebaseerd op industrialisatie en verstedelijking. Dat dit niet nieuw is wordt geïllustreerd door Mahatma Gandhi's streven om de dorpen van India te doen herleven. Meer recent is het voorbeeld van Nyerere in Tanzania. In China is er sinds de Culturele Revolutie een trek naar het platteland ontstaan. In Zuid-Vietnam en Kambodja wordt de bevolking van de steden naar het platteland geëvacueerd.
Indien de geïndustrialiseerde landen het wereldvoedselprobleem werkelijk willen oplossen en het niet beschouwen als het laatste wapen in de strijd om het beheer van de grondstoffen, dan dienen zij een limiet te stellen aan hun vraag naar grondstoffen en niet langer hun eigen ontwikkelingsmodel op te dringen aan de Derde Wereld.
Tot zover Waddell.
De feiten, die Waddell naar voren brengt, zijn moeilijk te loochenen. De verbeterde landbouwtechnieken, de ,,Groene Revolutie'', hebben over het algemeen de rijke boeren het meeste profijt opgeleverd en de arme bleven arm. Maar de medewerker van de ,,Ecologist'' laat enkele belangrijke aspecten buiten beschouwing.
In de eerste plaats zien de ontwikkelingslanden, dat onze rijke wereld zijn welvaart ontleent aan de industrialisatie en zij zullen hierop hun ontwikkelingsbeleid blijven baseren, ondanks alle problemen van energie, milieu enz. Daarom lijken mij Gandhi's opvattingen als basis voor een ontwikkelingspolitiek geen reëel perspectief te bieden.
Ook het Chinese ontwikkelingsmodel is niet overal toe te passen. China is een land zonder raciale en godsdienstige tegenstellingen, met één taal en één cultuur en verkeert alleen daardoor al in een bijzondere positie. Afgezien hiervan kan men aan de door Waddell naar voren gebrachte feiten toch moeilijk voorbijgaan.
Helaas is het evenzeer een feit, dat de meeste Westerse politici gedwongen zijn een beleid op **korte** termijn te voeren en daardoor niet altijd oog hebben voor de consequenties t.a.v. de Derde Wereld op **lange** termijn.
De mondiale problemen, waarvoor wij staan, eisen niet alleen een positieve bijdrage en zelfs offers van de rijke landen. Ook dient op lange termijn bezien te worden welke veranderingen in de internationale economische orde tot stand moeten komen en welke het verband is tussen welvaart, internationale arbeidsverdeling, energie, voedselproduktie en milieuproblematiek.

Peter Krug

Macht en onmacht in het atomaire tijd

In de naoorlogse jaren werd de politieke constellatie in de wereld gekenmerkt door de overheersende positie van twee supermogendheden: de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie. Eerst langzamerhand wijzigde zich deze bipolaire machtsstructuur. De E.E.G., Japan, maar ook China en sinds enkele jaren de Arabische wereld wisten hun invloed op het politieke wereldforum te vergroten. De E.E.G. en Japan ontwikkelden zich tot belangrijke economische machten. China bleef weliswaar een ontwikkelingsland, maar een staat met 800 miljoen inwoners, die pretendeert woordvoerder te zijn van de Derde Wereld kon niet langer worden genegeerd. [1]) De Arabische wereld wist zich dank zij de aardolie een steeds groeiende invloed te verwerven.

Nieuwe wapens

Bij deze ontwikkeling van een bipolaire naar een multipolaire wereld kan evenwel één factor niet buiten beschouwing worden gelaten: Het atoomwapen en in het algemeen de militair-technologische ontwikkeling. In een recent artikel in het Duitse ,,Europa Archiv'' (10 juni) vraagt H. G. Gelber zich af hoe groot de invloed van de moderne atoombewapening op de internationale betrekkingen is.
De laatste tien jaar heeft zich binnen het gehele spectrum van de militaire technologie een dramatische ontwikkeling voltrokken, concludeert hij. Men hoeft in dat verband slechts te denken aan de ontwikkeling van de ,,cruise missiles'', (laagvliegende raketten), van de militaire elektronica en van de laser-techniek, in samenhang met nieuw ontwikkelde methodes op het gebied van de waarschuwing, de controle, de geleiding, de telecommunicatie en de navigatie.
De betekenis van satellieten is bij dit alles toegenomen. Zij maken het mogelijk dat laserstralen buiten de atmosfeer kunnen worden toegepast, dat informatie sneller wordt doorgegeven, en zij zorgen bovendien voor een betere navigatie.
Het is dan ook niet verwonderlijk dat de supermachten veel aandacht besteden aan de bestrijding van vreemde en bescherming van eigen satellieten, juist nu de relatieve betekenis van de satelliettechnologie waarschijnlijk nog zal toenemen.
Men heeft de trefzekerheid en het stuursysteem van vliegtuigbommen en vliegtuigraketten, alsook de verhouding tussen explosieve kracht en gewicht aanzienlijk verbeterd. Communicatie via relais-satellieten maakt het in principe mogelijk dat de hoogste militaire en politieke centrale met de kleinste militaire eenheid in verbinding wordt gebracht.
Al deze veranderingen van de strategische en niet-strategische wapensystemen hebben consequenties voor de oorlogsvoering, maar ook voor de politieke verhoudingen. De vraag rijst: In hoeverre is een escalatie van geweld te beperken en op welk moment is dit proces oncontroleerbaar geworden?

Twee theorieën presenteren zich.
De Amerikaanse theorie gaat ervan uit dat het toepassen van geweld zó onderhevig is aan de politieke controle, dat zelfs in geval van een beperkte kernoorlog een totale escalatie voorkomen kan worden.
De Russische opvatting is daarentegen dat indien de vijandigheden eenmaal begonnen zijn, geen rekening meer met eventuele beperkingen kan worden gehouden.
Er is nog een andere ontwikkeling:
Steeds meer landen komen in het bezit van modern oorlogsmateriaal en deze tendens zet zich voort. Zelfs bestaat de mogelijkheid dat kleine landen tot op heden onbekende wapens hebben ontwikkeld, met alle gevolgen die dat voor de algemene veiligheid en voor de wereldpolitiek heeft.

De kleine mogendheden

Toch worden de kleine staten bij de ontwikkeling van hun moderne strijdkrachten geconfronteerd met tal van moeilijkheden. Als zij n.l. de moderne technologisch veeleisende wapens willen beheersen, dan is daarvoor de aanwezigheid van technisch geschoold personeel nodig. Ook moeten deze landen in het bezit zijn van de nodige economische en technische kennis en financieringsmogelijkheden. Hiertoe missen zij veelal de middelen.
Zelfs al zouden kleine landen bereid zijn om ten koste van de nationale ontwikkeling technologisch geavanceerde wapens aan te schaffen, dan nog is het tempo van technologische vernieuwingen zo verschillend vergeleken met die van de supermachten, dat de kleine landen altijd wel een of twee wapengeneraties achter liggen.

In de toekomst zullen de nieuwe verdedigingsmethoden de relatieve voordelen van de supermachten nog verder versterken.

Ook van belang is de politiek afhankelijke positie waarin de kleine landen worden gemanoeuvreerd wanneer zij, bij gebrek aan eigen mogelijkheden, belangrijke delen van hun bewapening, inlichtingen en gevechtsopleiding door de supermachten geleverd krijgen.

Regeringen van kleine landen verkeren in geval van oorlog in het ongewisse of zij wel alle, mogelijk beslissende, informatie krijgen doorgespeeld van hun grote vrienden. De supermachten verschaffen zich zo een betere achtergrond voor hun eigen politieke beslissingen en methodes.

Zij vergroten op deze wijze hun hande-

Drie humanisten schrijven in dit nummer over de grote dreiging van nieuwe wapens: ieder op grond van eigen inzicht, deskundigheid, of geweten.
De correspondent van het oost-europese persbureau Reuter meldde uit Wenen (NRC-Handelsblad 15 aug.) een aantal protesten uit de Sowjet Unie, Polen, Roemenië en andere satelliet-staten van Rusland tegen de neutronenbom.
Omdat men dit middel zo verschrikkelijk vindt of omdat men het zelf nog niet gevechtsklaar heeft? Of beide? Hier volgt een citaat uit de perscampagne tegen dat nieuwe wapen:

,,De neutronenbom kan men vergelijken met de gaskamers uit de oorlog die er ook op gericht waren uitsluitend de bevolking massaal te vernietigen. Het gebruik van de neutronenbom zou de misdaden waarom de Nazi's in Neurenberg werden veroordeeld, nog ver overtreffen.''

De oude vraag, of het doel de middelen heiligt, komt in deze artikelen uiteraard ook naar boven. De antwoorden zijn niet gelijkluidend, maar de bezorgdheid over het voortbestaan der mensheid groeit met de dag, naarmate de overkill-capaciteit toeneemt.

Red.

Peter Krug (57) studeerde Slavische talen, maar zijn belangstelling gaat, blijkens zijn publikaties, boekbesprekingen en vertalingen, tegenwoordig vooral uit naar de actuele politieke en economische problemen. Voorts wordt hij geboeid door de culturele en maatschappelijke ontwikkeling in Oost-Europa en in China, de Oost-West-verhouding en de activiteiten van de UNESCO.
Hij heeft zitting in de redactieraad van ,,Civis Mundi'', dat zich richt op de internationale politieke problemen, ,,Amersfoortse Stemmen'', het tweemaandelijkse orgaan van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Leusden en ,,China-Informatie'', een driemaandelijkse uitgave van de Nederlandse Stichting China Studie Comité.

Tenslotte is hij bijzonder actief in het Humanistisch Verbond, dat hem al zeer lang als lid kent. In de gemeenschap Den Haag was hij tien jaar bestuurslid en redakteur

van het Haagse mededelingenblad. Hij heeft nu zitting in de redaktie van ,,rekenschap'' het driemaandelijks tijdschrift van de stichting Socrates, en behoort tevens tot de regelmatige medewerkers van Humanist.

lingsruimte bij de afweging of zij een plaatselijk conflict moeten beïnvloeden en onder controle moeten houden of zich afzijdig moeten houden en het conflict moeten isoleren.

De opvatting dat als de kanonnen beginnen te spreken de politiek ophoudt heeft sinds Hiroshima terrein verloren. De geschiedenis van de wapenbeheersing illustreert dat men tegenwoordig de beschikking heeft over een scala van middelen en doelstellingen. Tegenwoordig hebben de Russisch-Amerikaanse onderhandelingen over wapenbeheersing het karakter van een permanente dialoog, die alle betrekkingen tussen beide landen beïnvloedt.

Ook het onderscheid tussen militaire en niet-militaire conflicten verwatert. De technologische ontwikkelingen op het gebied van de middelen, die de leiding ter beschikking staan, de controle, de inlichtingendienst en de elektronische beïnvloeding, samen met de politieke en technologische voorwaarden van de grondstoffenvoorziening, bieden een breed spectrum van mogelijkheden om leiders van staten onder druk te zetten.
Al deze middelen, die aangewend kunnen worden om druk uit te oefenen, zijn goedkoper in gebruik en beter verdedigbaar dan de toepassing van militaire macht in traditionele zin, aldus de conclusie van Gelber. Meer dan ooit is het noodzakelijk dat de militaire en politieke leiding zich bij de planning van hun strijdkrachten en hun militaire operaties verzekeren van de steun van de publieke opinie, meent hij. Bij oorlogsdreiging kan ook nu een beroep worden gedaan op de gehele maatschappijen, die bij deze oorlogen betrokken raken. Tot zover Gelber.

Uiteraard spelen ideologieën hierbij een belangrijke rol. De optimistische verwachtingen van auteurs als Raymond Aron en Daniel Bell uit de zestiger jaren, dat ideologieën hun greep op de massa's zullen verliezen, blijken helaas door de feiten niet te worden bevestigd. [2])

Niet alleen de belangentegenstellingen tussen enkele rijke en een groot aantal arme landen, maar ook de toenemende ideologisering, radicalisering en polarisatie bedreigen onze wereld, die zich nog te weinig bewust is van de gevaren van de geschetste militair-technologische ontwikkeling. Daarom ook zijn de Noord-Zuid-dialoog, de discussies in de UNCTAD, de Oost-West-besprekingen (SALT en MBFR), de gedachtenwisselingen in Helsinki en Belgrado van vèrstrekkende betekenis.

Het staatsapparaat van een moderne mogendheid beschikt over ongekende machtsmiddelen dank zij de technologische ontwikkeling. Een totalitair of autoritair regime, dat over deze technologische middelen (atoombommen, elektronische en telecommunicatie-apparatuur) beschikt, kan iedere ontwikkeling in een meer democratische ontwikkeling, iedere poging tot emancipatie van onderdrukte groepen, onmogelijk maken.
Kunnen wij nog tegenkrachten mobiliseren of zijn wij al op weg naar de samenleving van 1984 die Orwell heeft geschetst?

Peter Krug

1) Wie geïnteresseerd is in de ontwikkeling in China verwijs ik naar het driemaandelijkse referatentijdschrift „China-Informatie" (Doelenstraat 101, Delft).
2) Zie hierover ook prof. S. W. Couwenberg „Vrijheid of gelijkheid?" Intermediair, 5 augustus 1977.

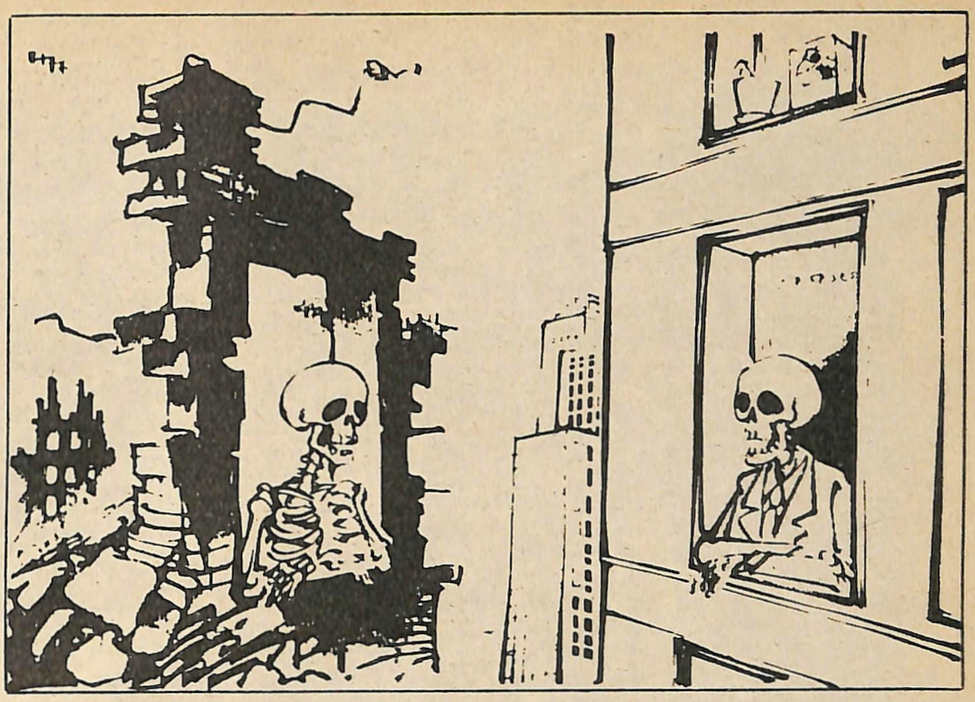

„Wat vindt u humaner: een atoom- of een neutronenbom?" (in het Duitse tijdschrift „Der Humanist" van 9 sept. '77).

Verbondsraad zaterdag 1 oktober 1977

in de grote zaal van het Erasmushuis, Oudegracht 152 te Utrecht. Aanvang: 10.30 uur; einde: circa 16.00 uur.

Agenda:
1. Opening en Mededelingen
2. Goedkeuring notulen vergadering dato 29-1-1977
3. Overzicht werkzaamheden hoofdbestuur
4. **Gedachtenwisseling over „Perspectieven voor ons wetenschappelijk werk"**
5. Wat verder ter tafel komt, Rondvraag en Sluiting.

W. C. Fiege, directeur

Het humanistisch militair tehuis „de Leemberg" te Vierhouten (bij Nunspeet) is één van de vier tehuizen, waarover in het vorige nummer van Humanist de heer S. van de Belt een informatief artikel schreef.
Financiële zorgen bedreigen het voortbestaan, maar een oplossing komt dichterbij indien humanisten wat steun willen verlenen. Postgiro 20540 ten name van Stichting Mil. Tehuizen van het Hum. Thuisfront.

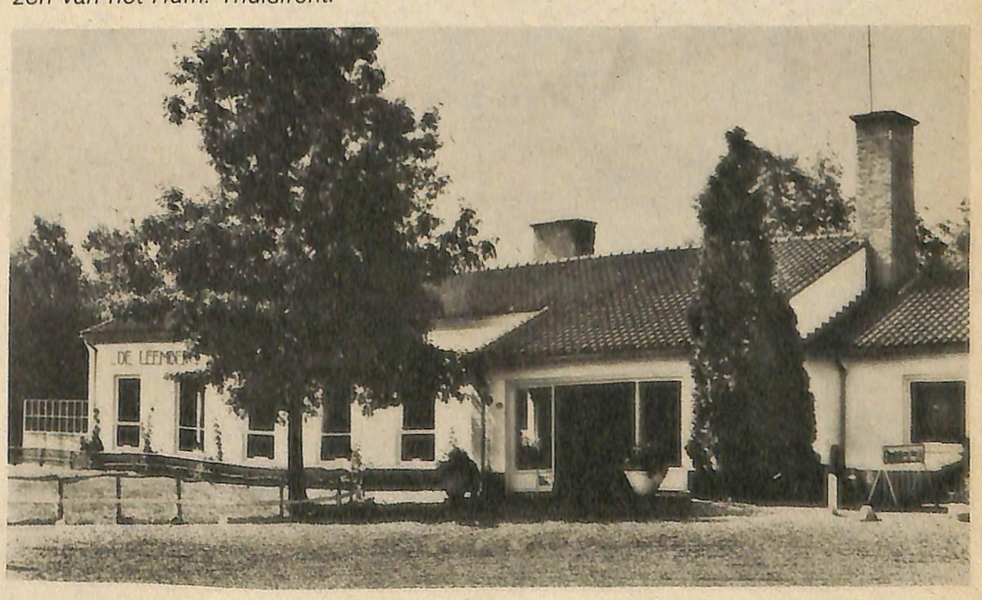

Mevr. E. Nagel-Ossendrijver, geestelijk raadsvrouw bij de Landbouwhogeschool te Wageningen

Wageningen

Lees als toelichting het artikel op deze pagina: ,,Humanisme voor beginners'' van Edith Nagel-Ossendrijver, geestelijk raadsvrouw te Oosterbeek.

woensdag 5 oktober **19.30** uur:
drs. H. T. Sie Dhian Ho (agoloog-cult. anthropoloog, geestelijk raadsman) ,,Humanisme en Levenskunst''
woensdag 12 oktober, 20.00 uur:
dr. M. F. Fresco (filosoof) ,,Humanistisch gefilosofeer''
woensdag 19 oktober 20.00 uur:
prof. dr. P. Thoenes (socioloog) ,,Humanisme van (over-)morgen''

Elke avond begint met een inleiding, daarna diskussie.
Plaats: De Wereld, Gen. Foulkesweg 1 (Capitulatiezaal).
Na deze avonden kunnen een aantal gespreksgroepen van start gaan, waar ook mensen van buiten de L.H.-gemeenschap aan mee zullen doen.
De thema's zijn:
– Arbeid en toekomst (gespreksleider Peter Raggers)
– Onderwijs en samenleving (gespr.l. Frans Makkink)
– Persoonlijke ethiek (gespr.l. Edith Nagel)
– Cultuur en ontwikkelingshulp (gespr.l. Michiel van Mil)
Inlichtingen en opgaven voor de genoemde groepen en eventuele suggesties voor andere onderwerpen bij Michiel van Mil, Junusstraat 2, Wageningen of Edith Nagel, Schelmseweg 21 Oosterbeek, tel. 085- - 334849 en tevens op de avonden van de serie.

Steunfonds praktisch humanisme

Het steunfonds zamelt geld in ten behoeve van de humanistische hulpverlening aan mensen-in-nood, maar die hulp verleent zij niet zelf. Deze mededeling dient ter correctie van het artikel op pag. 8 in het vorige nummer van Humanist. Het gironummer van het steunfonds praktisch humanisme blijft 6168, en het adres Paulus Buyslaan 23 te Amersfoort, waar uw gift hartelijk welkom is.

Humanisme voor beginners

Allemaal staan we wel eens stil bij wereldproblemen als armoede, honger, bewapening, en bij zaken die dichter bij huis zijn, zoals de zin of het doel van ons leven, en onze dood. Hoe kunnen wij daar nu tegenover staan?
Een niet-godsdienstige levensbeschouwing heeft hierop geen pasklaar antwoord. Het humanisme gaat uit van wat we als mens om ons heen ervaren en in ons zelf voelen. Binnen het moderne humanisme wordt deze levenshouding gefundeerd door ,,uit te gaan van het menselijk vermogen tot onderscheidend oordelen, waarvoor niets of niemand buiten hem verantwoordelijk kan worden gesteld'' (uit de beginsel-verklaring van het Humanistisch Verbond).
Meer dan één derde van de Nederlandse bevolking noemt zichzelf buitenkerkelijk. Daarnaast zijn er velen, die formeel nog wel aan een kerk gebonden zijn, maar daar in het dagelijks leven geen enkel contact meer mee hebben. Hoewel lang niet iedere ,,niet-godsdienstige'' of ,,buitenkerkelijke'' zich humanist zal willen noemen, zullen toch velen een in wezen humanistische denkwijze hebben.
Daarom is het goed om eens aandacht te besteden aan wat het humanisme nu eigenlijk inhoudt, wat de uitgangspunten zijn en vooral, wat er allemaal aan vast zit.
Over het algemeen lopen humanisten niet met hun overtuiging te koop. Hiervan willen de Contactgroep Humanistisch Studentenwerk, het Humanistisch Verbond afd. Wageningen en de geestelijk raadsvrouw voor de landbouwhogeschool, (de eerste ondergetekende), nu eens afwijken.
Over zaken die sterk ons denken en handelen beïnvloeden, willen we het hebben in een cyclus van drie avonden, georganiseerd in het kader van Studium Generale/Vormingswerk, onder de titel: ,,Humanisme voor beginners''. Zie het programma onder de kop ,,Wageningen''.

Edith Nagel-Ossendrijver
Michiel van Mil

Drachten

25 september a.s. organiseert de gemeenschap Drachten een wandeling door de bossen van Olterterp onder leiding van de heer G. Sierksma.
10.30 uur vanaf ,,Het Witte Huis'' te Olterterp.

Radioprogramma's

Hilversum I, zondags 9.30-10 uur

Zondag 25 september 1977
,,Beste excellentie en andere landgenoten''
Samenstelling: Rina Spigt
Presentatie: Karel van de Graaf

Zondag 2 oktober 1977
Aktualiteiten
Samenstelling: Rina Spigt
Presentatie: Karel van de Graaf

Apeldoorn

Op 16 september wordt een gespreksgroep gehouden bij de fam. Muller, Gruttersdreef 522 over Humanisme en religie.
Donderdag 22 september vindt om 19.30 uur de openingsavond plaats in restaurant Haytink. Spreker is daar de heer van Meurs uit Hilversum over Humanisme.

Amersfoort

De eerste zondagochtendbijeenkomst zal dit seizoen wederom in het Burgemeester Van Randwijckhuis plaats hebben op 18 september.
De heer A. W. M. Herckenrath, directeur van de Regionale Muziekschool te Amersfoort, ons reeds welbekend van het vorige seizoen zal, met muzikale illustraties, spreken over Chopin en Grieg als Romantische Nationalisten. Wij hopen dat behalve de vaste bezoekers van de zondagochtendbijeenkomsten ook anderen de weg naar het Van Randwijckhuis zullen weten te vinden.
Aanvangstijd: bel een der hieronder genoemde bestuursleden voor informatie.
J. G. F. Troost, Oranjelaan 13, Leusden.
Voorzitter, telf. 40317. Mevr. I. Bloemsma-Nypels, Mr. Th. Heemskerklaan 10, Amersfoort, telf. 12456.

Utrecht

Zondag 18 september vindt een buitendag van de gemeenschap Utrecht plaats. Per openbaar vervoer naar het Safaripark en het openluchtmuseum te Arnhem.
Verzamelen: 9.30 uur bij de plaatskaartenloketten in de hal van het Centraal Station.
Kosten *f* 20,– inclusief lichte lunch.
De datum van aanmelding is al voorbij, maar misschien, als u een bestuurslid belt . . .

Leeuwarden

Zaterdag 1 oktober vindt ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van het H.V. een feestelijke bijeenkomst plaats te Leeuwarden, in het Wijkcentrum 't Westen, Verdistraat 1.
Alle gemeenschappen van Friesland zijn welkom. Nadere informatie bij de sekretaris van de gemeenschap, de hr. A. Drijver, Zwenkgras 56, tel. 81883

Uitvaartbegeleiding

Ten behoeve van de medewerkers vrijwillige geestelijke verzorging en van hen, die hierin geïnteresseerd zijn, wordt er op ZATERDAG 8 OKTOBER een landelijke dag georganiseerd over het onderwerp uitvaartbegeleiding.
Deelname is nog mogelijk; u wordt verzocht zich telefonisch aan te melden bij het Centraal Bureau (030-318145). U ontvangt dan een informatie-stencil met nadere gegevens. Plaats van samenkomst: Nunspeet; aanvang 11.00 uur, einde ± 16.00 uur.

R. Lukács

Eerbied voor het leven (I)

Op het gebruik van apeharten ter transplantatie van een ziek hart zou ik gaarne niet diep ingaan. Bespreking hiervan eist een diepgaande studie, maar wel zou ik de auteur van het artikel er op willen wijzen dat zonder experimentele hartchirurgie (overigens meer op honde- dan op apeharten gedaan, meen ik) de geweldige vooruitgang van de reparatieve hartchirurgie niet wel mogelijk zou zijn geweest. Ook heeft de door de auteur zo gewraakte vivisectie niet alleen op dit terrein maar op dat van alle transplantatiechirurgie geheel nieuwe mogelijkheden geschapen. Hoe dankbaar zijn de velen die via een transplantatie van hoornvlies, huid, een nier, beenmerg en misschien in de toekomst nog veel meer andere organen weer een normaal of bijkans normaal leven kunnen leiden. Deze vorm van chirurgie is het experimentele stadium gepasseerd en geeft m.i. geen enkele reden tot ethische antipathie meer.
Integendeel: ik pleit voor propaganda en voor snel vergroten van het donorcorps ten behoeve van hen die na de dood van de donor een gelukkiger leven tegemoet kunnen gaan.
Ook de nierdialyse is géén probleem meer want dat is, als er donors bij de vleet waren, maar een behandeling van korte duur om de periode tussen het verlies van de eigen nierfunctie en de operatie te overbruggen.

Zeist, dr. A. L. de Groot

Eerbied voor het leven (II)

Hierbij een reactie op het artikel over ,,Eerbied voor het leven en de dood'', van Frans Engel.
Zelf ben ik zo gelukkig geweest een hoornvliestransplantatie te hebben gekregen. Dat oog was al dertig jaar blind toen het andere ook vertroebelde. Binnenkort hoop ik ook hier een hoornvlies van een dode op te krijgen.
Ik wijs hierbij op een Rode Kruis-brief, die verstrekt wordt bij een ,,Orgaan en Weefsel Transplantatie-verklaring''. Deze is aan te vragen bij het Ned. Rode Kruis, Prinsengracht 27 Den Haag, Afd. Medisch Bureau – Orgaan- en weefseltransplantatie.

Amersfoort, L. Breyer

Geachte redactie,

Het spijt mij u te moeten schrijven, maar ik moet mijn ontstemming en walging uitspreken over de foto's in Humanist van 1 september. Dat de N.V.S.H. dingen fotografeert die tot de intimiteit van de slaapkamer behoren is hun zaak. Het getuigt van weinig goede smaak dit in ons orgaan af te drukken. Ik schaam mij dan ook dit blad, zoals ik gewend was, op de leestafel in onze hal neer te leggen. Mijn ontstemming betreft de kleine foto links onder. Bespaart u ons deze ,,onthumanisering''

Leeuwarden, Mevr. E. van der Veen-Wijnberg

Mijnheer,

Ik hoop toch zo dat de Humanist geregeld blijft verschijnen.
Erg goed vond ik het stuk van de voorzitter van het Humanistisch Verbond drs. R. A. P. Tielman: ,,Een humanistische benadering van trouw''. Ik heb het verscheidene malen overgelezen.
De Humanist lees ik altijd van A tot Z. Dit nummer ga ik doorsturen naar 2 adressen die nog geen lid zijn van het Humanistisch Verbond maar wel zo denken. Ik hoop dat ik er een paar nieuwe leden bij kan krijgen.
Uw half uur zondagsmorgens op de radio beluister ik altijd en het spreekt me ook bijna altijd aan. Houden zo.

Tiel, mej. E. M. Meinesz

Kernwapens

Naar aanleiding van de Vredesweek 18-25 september zag ik graag deze brief geplaatst.
Dertig jaar onderhandelen heeft alleen geleid tot een vergroting van het aantal landen dat kernwapens bezit, een vergroting van het aantal kernwapens, vergroting van het wantrouwen, vergroting van de vernietigingskracht van de wapens, verkleining van het gevoel dat je als gewoon mens bij deze zaken betrokken bent. Veel deskundigen op dit gebied zijn van mening dat dit hele proces slechts kan leiden tot één allerlaatste catastrofe.
Het IKV heeft besloten de fase van de discussie over het probleem van de kernwapens af te sluiten. Het wil dat men zich het gevaar van de huidige situatie bewust wordt en in deze een persoonlijk standpunt inneemt dat men dan bij verkiezingen tot uiting laat komen. Mogelijk is er dan over 8 à 10 jaar een meerderheid in het parlement te vinden om de Verenigde Staten te verzoeken haar kernwapens uit ons land terug te trekken. Per slot van rekening is het nog altijd de bevolking zelf die uiteindelijk bepaalt wat er wel en niet in dit land gebeurt.
Zeker, het is een eenzijdige stap, niet zonder risico's. Maar vasthouden aan het bestaande veiligheidssysteem is even zo goed niet zonder risico. Bovendien is dat zó immoreel en wordt de omgang tussen mensen en volkeren er zó door ontaard, dat wij ons er diep voor schamen'', aldus het Interkerkelijk Vredesberaad.
Daar kunnen Humanisten minstens ook eens over nadenken, vind ik.

Utrecht, Onno de Bruin

Humanist

eindredakteur a.i.: Aart Weiland
Gedrukt op kringloop-papier bij Lumax, Utrecht.
Redaktie-adres: Hum. Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 31 81 45.
Abonnementsprijs voor niet-leden: *f* 18,— per jaar t.n.v. Humanistische Pers, postgiro 58, Utrecht.

Vredesweek (ook voor ons?)

De week van 18-25 september is weer ,,Vredesweek'', jaren geleden als zodanig uitgeroepen door het I(nter) K(erkelijk) V(redesberaad).
Dit jaar is het centrale thema ,,Help de Kernwapens de Wereld uit.'' (om te beginnen in Nederland)
Zoals gebruikelijk geeft het IKV een schat aan informatie over het thema uit, vergezeld van ,,kernachtige'' vragen.
Omdat er, als er een atoomoorlog woedt niet gevraagd wordt of we christen of humanist zijn, kunnen we voorlopig niet beter doen, dan uit het IKV-materiaal zoeken, wat ook ons aanspreekt. Ook zij doen daarin voortdurend een appèl op de menselijke verantwoordelijkheid.
Leven zonder vrees:
,,Onze gemeenten moeten centra van onrust worden, waardoor de bevolking wordt geïnformeerd en wakker geschud over het levensgevaar dat van deze vermeende beschermgod uitgaat, die wij offerande na offerande brengen.'' (. . .)

Hoe we het ook noemen, offeren ook wij niet aan die beschermgod, daarmee hopend onze zo zeer begeerde rust (vrede) te verwerven?
De wereld geeft 700.000.000.000 (700 miljard) gulden per jaar, ofwel 80.000.000 (80 miljoen) per uur uit aan bewapening! Nederland draagt daaraan met *f*l. 500.000 per uur bij.

Het is inmiddels vijftien jaar geleden dat de hervormde synode uitsprak:
,,Wat men in de wereld nu reeds zeker weten moet van christenen en van de kerk is, dat zij van oordeel zijn, dat kernwapens ook in het uiterste geval niet gebruikt mogen worden en dat christenen het voor hun aan het Woord en de geboden Gods gebonden geweten niet zullen kunnen verantwoorden aan zulk een oorlog met kernwapens hun medewerking te verlenen''.
Humanisten hebben een geweten dat niet aan ,,Woord'' en ,,Geboden'' gebonden is. Wij moeten zelf kiezen en beslissen. Doen we dat ook, of vluchten we in voortdurende ,,overwegingen?''
De bedoeling van het IKV is om van onderaf de politieke ruimte te helpen creëren voor veranderingen in de richting van méér vrede en méér gerechtigheid.

Wie over de christelijke terminologie kan heenstappen, vindt in de documentatie veel praktisch materiaal voor plaatselijke activiteiten zoals gespreks- en aktiegroepen. (in IKV-bericht van juni 1977).
Het gaat om overleven en de bewuste keus, hoe onmenselijk *middelen* mogen zijn, om *een doel* te bereiken. Het is dan niet belangrijk meer of een ideologie ons scheidt.
Wat ons bindt is belangrijker.
Vrede is ook: het gemeenschappelijke zien in wat schijnbaar verschillend is.

Frans Engel

Documentatie Vredesweek IKV, Postbus 7626, Den Haag

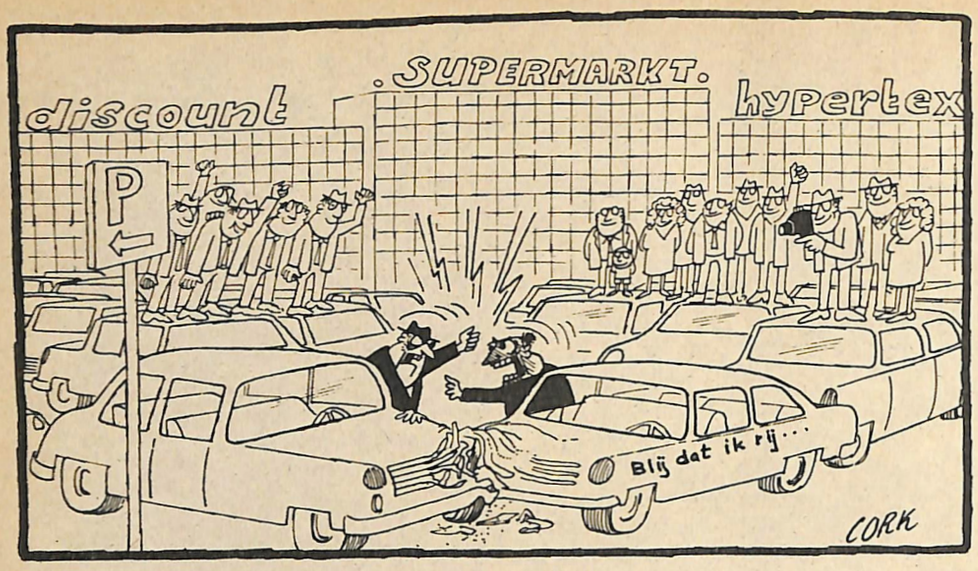

Niet zo blij dat ik rij

Hoe hebben we het nou?
Niet zo blij dat we rijden?
Nee, inderdaad. We rijden nog wel, maar om nou te zeggen dat we verheugd achter het stuur zitten . . . . .
We kunnen er niet omheen:
Auto's nemen teveel ruimte in, verzieken stadscentra, dorpen en natuur, verpesten de lucht, bevorderen kanker, slurpen energie, verbruiken veel materiaal, maken duizenden doden en zwaargewonden per jaar.

Wie deze feiten verdoezelt, werkt niet in het belang van een gezonde, leefbare wereld.
Onze kinderen moeten toch ook nog een toekomst hebben?
Wie deze feiten verdoezelt, bijvoorbeeld met een Blij-dat-ik-rij campagne, werkt tegen ons gezamenlijk belang, tegen ons belang op lange termijn.
,,Blij dat ik rij'' is een campagne van (al te machtige) commerciële belangen (autoimporteurs en zo) die inspelen op onze kortzichtige en infantiele gevoelens. Zoals vroeger onze handeldrijvende voorouders de inboorlingen paaiden met spiegeltjes. Of zoals wij kleuters naar onze hand zetten met wat snoep.
Ons land is met zulke methodes niet gediend. Onze toekomst wordt met zulke domme naar-de-mond-praterij niet bevorderd.
Als wij zoveel geld hadden als de BOVAG of de RAI zouden we liever aansporen tot nadenken over een zinnige en gezonde samenleving. Met verstandige vervoerssystemen en, vooral, zo ingericht dat er niet zoveel vervoer en verkeer meer nodig is (willen ze ons soms *kapot* laten groeien?!).
Autootje pesten, daar doen we niet aan. De individuele automobilist kan het ook niet helpen dat in onze samenleving het autosysteem een tijdje de voorrang kreeg. En wie 't ding nodig heeft voor z'n beroep, die zal best kunnen blijven rijden.
Maar als het massale autogebruik de samenleving pest en dreigt te vèrpesten, dan moeten we daar wat aan doen.
Een samenleving die dat niet kan, die geen wendingen meer weet te maken (bijvoorbeeld gehinderd door bepaalde te machtige belangen . . .) *is ten dode gedoemd.*
Het spreekt vanzelf dat de mensen die nu hun brood verdienen aan het autosysteem (monteurs, pompbedienden, kleine garagehouders, verkopers – we bedoelen niet de mensen die er meer dan normaal aan verdienen . . .) niet de dupe mogen worden van de noodzakelijke koerswijziging. Dat moeten wij als samenleving met z'n allen goed opvangen. Genoeg werk te doen op allerlei gebied. Als de geldstromen maar wat verlegd worden zodat er zinnige banen geschapen kunnen worden.
Dat geldt ook voor andere sectoren waarvan we eerst dachten: ,,alles okee'', maar waarover we nu anders zijn gaan denken of waar de omstandigheden zich gewijzigd hebben: in de sector van de atoomenergie, van chemische bestrijdingsmiddelen, spuitbussen, in de visserij, enz.

Nogmaals: een samenleving die zich niet meer weet te veranderen of aan te passen, maar doorholt als een stuurloze stoomwals, *gaat er aan.* De geschiedenis heeft er al genoeg voorbeelden van.
Daar willen we wat aan doen!
Voor onze kinderen.
Mogen we alsjeblieft?

S.N.A.C.
Sportieve en Nadenkende Automobilisten Club
Oudegracht 42, Utrecht

Begraven

Zou hij begrijpen dat ik niet aan zijn graf was
Omdat ik verkouden was, áls ik verkouden was?
En zou hij weten dat dit een smoes was,
mij toeknikken van: ja natuurlijk,
En dat het helemaal niet hoefde?
Dat het geen zin had, deze regen
op zijn kist te horen vallen;
Dat hij zelf niet was gekomen
als hij hier niet toch toevallig . . .

Hij met zijn schemerlampje,
Opvouwschaartje, thermostaat.
Die deuren dicht hield voor de tocht,
zijn ogen open, vooral voor het zien
openvouwen van de zachte blaadjes,
zijn oren alleen nog voor het vrolijk gekwetter
van vogeltjes in de volière . . .

Zou hij begrijpen, als hij nog iets begreep,
wat mij hier bracht,
Onder deze onbetamelijk gehaaste wolken
terwijl hij nergens was?

Judith Herzberg

Frits Bauer prijs voor Dr. Heinz-Dietrich Stark

Uit München komt een bericht van de duitse Humanistische Union, dat aan Dr. Stark de z.g. Frits Bauer-prijs zal worden uitgereikt op 12 september a.s. in Hamburg.

Deze prijs werd in 1968 ingesteld ter ere van de internationaal gewaardeerde jurist Bauer, die zeer veel betekend heeft voor de hervorming (humanisering) van het strafrecht in de Bondsrepubliek.
Tot nu toe werd deze prijs aan zeven personen uitgereikt, onder wie Gustav Heinemann.
Heinz-Dietrich Stark (56) kreeg in 1972 na een zware muiterij de leiding over het beruchte huis-2 van de gevangenis in Hamburg-Fuhlsbüttel met meer dan 500 tot langdurige gevangenisstraffen veroordeelden.
In die vijf jaar heeft hij buitengewoon goed werk gedaan op het gebied van de resocialisering. Ondanks de CDU-oppositie in de Hamburger senaat slaagde hij er in, een groot aantal overmatig-strenge voorschriften te verzachten en te vermenselijken: bezoekregelingen verbeteren, het dragen van persoonlijke kleding, een demokratisch gekozen vertegenwoordiging van de gevangenen met vergaande rechten en nog vele andere liberaliseringen.
Zijn motto is ,,Wie hier zonder haatgevoelens uitkomt, gaat niet bédelen met een machinepistool''.
(uit een persbericht, gehecht aan de uitnodiging van de H.U. tot bijwoning van bovengenoemde prijsuitreiking, d.d. 29 aug. 1977 - Red.)

AANBIEDING BOEKEN

Met name NIEUWE LEDEN maken wij attent op de volgende publikaties, waarvan nog enkele exemplaren verkrijgbaar zijn:
– Verslagboek Ecologie ƒ 5,00
– Bevrijdend Humanisme (Lips) ƒ 3,90
– Doen of Laten? – Grondslagen zedelijk handelen (Fiege) ƒ 9,50

U krijgt ze toegezonden na storting op giro 58 van de Humanistische Pers, Utrecht. Wanneer u ze alle drie tegelijk bestelt behoeft u slechts ƒ 15,00 te storten!

Televisie

uitzending **zondag 25 september** 1977
Nederland 1, 22.25 uur, in kleur,

„Beste excellentie en andere landgenoten"

De konfessionele macht is groter dan u denkt, vooral in het zuiden. De greep die christelijke organisaties op de maatschappij houden is vaak onevenredig groot, bijv. in het onderwijs en bij de geestelijke volksgezondheid.

Twee meningen uit de dagelijkse praktijk van Drs. Suus Boef, hoofdbestuurslid van de Vereniging voor Openbaar Onderwijs en Jaap Kamphorst, algemeen sekretaris van het Nationaal Centrum voor Geestelijke Volksgezondheid en voorzitter van de P.v.d.A. Kring Den Bosch.

Interviews: Karel van de Graaf; regie: Gerard van der Meijden.